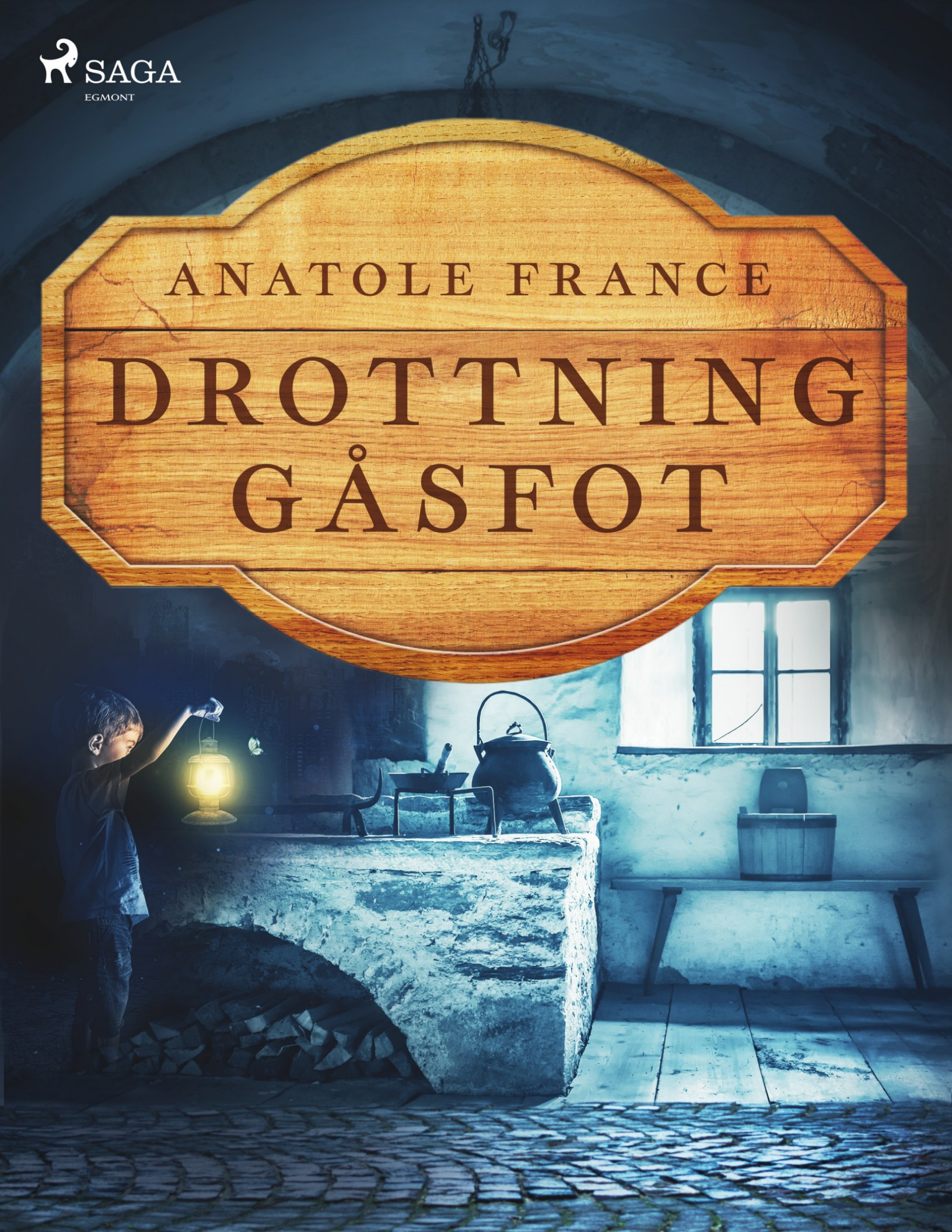

ANATOLE FRANCE

DROTTNING
GÅSFOT

 SAGA
EGMONT

ANATOLE FRANCE
DROTTNING
GÅSFOT

Anatole France

DROTTNING GÅSFOT

ÖVERSÄTTNING AV
HJALMAR SÖDERBERG

Drottning Gåsfot

är översat från franska av Hjalmar Söderberg efter

La Rôtisserie de la Reine Pédauque

Copyright © 1967, 2016 Anatole France og Lindhardt og Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711654767

Omslagsfoto: Shutterstock

1. e-bogsudgave, 2016

Format: EPUB 3.0

Denne bog er beskyttet af lov om ophavsret. Kopiering til andet end personlig brug må kun ske efter aftale med Lindhardt og Ringhof samt forfatter.

www.lindhardtogringhof.dk

Lindhardt og Ringhof Forlag A/S, et selskab i Egmont

Jag har för avsikt att berätta de märkvärdiga äventyr jag upplevat. Det finns bland dem både sköna och sällsamma ting. Då jag tänker tillbaka på dem, undrar jag själv om jag icke har drömt. Jag har känt en kabbalist från Gascogne, om vilken jag icke kan säga att han var en vis man, ty han fick ett olyckligt slut, men som en natt på Svanarnas ö samtalande med mig om upphöjda ämnen, och vars ord jag haft den lyckan att hålla kvar i mitt minne och gjort mig den mödan att skriva upp. Detta samtal handlar om magien och om de hemliga vetenskaperna, med vilka man nu för tiden så ivrigt bråkar sitt huvud. Man talar icke om annat än Rosen och Korset. För övrigt smickrar jag mig icke med att skörda mycken ära av mina berättelser härom. Några skola säga att jag har hittat på alltsammans själv och att det icke är den rätta läran, andra att jag blott har sagt vad hela världen visste. Jag tillstår att min kabbalistiska lärdom icke är stor, ty min mästare däri omkom innan jag ännu hade hunnit synnerligen långt. Men det lilla jag lärt av hans konst har ingivit mig en stark misstanke att allt däruti är sken, villfarelse och fåfänglighet. Det är för övrigt tillräckligt att magien strider mot religionen för att jag skulle förkasta den av all min kraft. Men jag tror mig icke desto mindre böra förklara mig angående en punkt i denna falska vetenskap, för att man icke må tro mig vara okunnigare än jag är. Jag vet att de flesta kabbalister anse, att sylferna, salamandrarna, älvorna, gnomerna och gnomiderna födas med en själ lika förgänglig som deras kropp och att de förvärva odödligheten genom sitt umgänge med magerna. Min kabbalist däremot lärde, att det eviga livet icke kommer någon skapad varelse till del, vare sig jordens eller luftens. Jag har här följt hans åsikt utan att vilja göra mig till domare över den.

Han brukade säga, att älvorna döda dem som uppenbara deras mysterier, och dessa andars hämnd tillskrev han herr abbé Coignards död, vilken blev mördad på landsvägen till Lyon. Men jag vet väl, att denna olycka, som aldrig kan nog beklagas, hade en mera naturlig grund. Jag ämnar därför utan fruktan tala om luftens och eldens andar. Man måste äga mod att löpa en och annan risk i livet, och den som hotar oss från älvorna är utomordentligt ringa.

Jag har med omsorg samlat de yttranden som i livstiden fälldes av min gode lärare, herr abbé Coignard, vilken omkom på det sätt jag nyss sade. Det var en man, utmärkt genom lärdom och fromhet. Om han haft en mindre orolig själ, skulle han i dygd varit jämbördig med herr abbé Rollin, som han vida överträffade genom vidden av sina kunskaper och djupet av sin intelligens. Mitt i ett upprört livs stormar hade han åtminstone det företrädet framför herr Rollin, att han icke förföll till jansenismen. Ty hans ande ägde en fasthet, som inga irrläror, hur våldsamt de än framfördes, kunde komma att vackla, och jag kan inför Gud bestyrka renheten i hans tro. Han hade en stor erfarenhet av världen, förvärvad i umgänget med alla sorters människor. Denna erfarenhet skulle ha varit honom till den största nytta vid nedskrivandet av de romerska historier, som han helt säkert skulle ha författat i likhet med herr Rollin, om han blott fått tid och tillfälle därtill, och om de villkor i vilka han levde bättre hade lämpat sig efter hans geni. Vad jag har att berätta om en så utmärkt man kommer att utgöra dessa anteckningars förnämsta prydnad. Och liksom Aulus Gellius, vilken utlade de vackraste ställena hos filosoferna i sina *Attiska nätter*, eller som Apulejus, vilken i sin *Metamorfos* samlade grekernas bästa fabler, ämnar jag arbeta som ett bi och vill också

samla en utsökt honung. Jag smickrar mig icke därför med att tro mig vara en medtävlare till dessa båda stora författare; ty jag hämtar min rikedom uteslutande ur minnena från mitt liv och icke ur en rikhaltig läsning. En god vilja är det enda jag kan tillskjuta av mitt eget. Och om en gång någon av nyfikenhet skulle läsa mina anteckningar, skall han förstå, att endast en renhjärtad själ har kunnat uttrycka sig på ett så enkelt och konstlöst språk. Bland dem, i vilkas sällskap jag levat, har jag alltid gällt för att vara mycket okonstlad och uppriktig. Denna skrift kan icke annat än bidra till att underhålla denna åsikt efter min död.

Jag heter Elme-Laurent-Jacques Ménétrier. Min fader, Léonard Ménétrier, var stekkok vid Rue Saint-Jacques och hade till skylt *Drottning Gåsfot*, vilken, som man vet, hade simhud mellan tårna liksom en gås eller en anka.

Hans grillstuga, som hade ett skärmtak åt gatan, låg mitt emot kyrkan Saint-Benoît-le-Bétourné, mellan fru Gilles' kramhandel med *Tre jungfrur* i skylten och herr Blaizots boklåda med *Den heliga Katarinas bild*, ej långt från vinstugan *Lilla Bacchus*, vars galler, prytt med vinrankor, bildade hörnet av Rue des Cordiers. Han höll mycket av mig, och då jag efter kvällsvarden låg i min lilla säng, tog han ofta min hand lyfte upp mina fingrar ett och ett i sänder, i det han började med tummen, och sade:

— *Den slakta'n, den fjädra'n, den gjorde frikassé på'n den* åt oppe'n. Och lilla Vickevire han fick ingenting.

— Röra, röra såsen, tillade han, medan han kittlade mig i handen med spetsen av sitt lillfinger.

Och han skrattade av full hals. Jag skrattade också och slumrade in, och min moder försäkrade, att löjet ännu låg kvar på mina läppar nästa morgon.

Min fader var en skicklig stekkok och fruktade Gud. Därför var det han, som på de stora högtidsdagarna bar stekkokarnas standar, på vilket en vacker sankt Laurentius var broderad med sitt halster och med ett gyllene palmblad. Han brukade ofta säga till mig:

— Jacquot, din moder är en from och vörtnadsvärd kvinna.

Han fann behag i att upprepa detta påståande. Och det är sant, att min moder varje söndag gick till kyrkan med en bok tryckt med stora bokstäver. Ty hon hade svårt att läsa den fina stilen, vilken, som hon sade, drog ögonen ut ur huvudet på henne. Min fader brukade varje afton tillbringa

en eller två timmar på vinstugan *Lilla Bacchus*, där lirspelerskan Jeannette och spetsknyppplerskan Cathérine höllo till. Och varje kväll han kom hem en smula senare än vanligt, sade han med rörd stämma till min mor, medan han satte på sig sin bomullsnattmössa:

— Barbe, sov i lugn. Jag sade det just nyss åt den halte knivsmiden: du är en from och vörtnadsvärd kvinna.

Jag var sex år gammal, då han en dag slätade ut sitt förkläde, vad som hos honom var ett tecken på att han hade fattat ett beslut, och sade:

— Vår snälla hund Miraut har nu i fjorton år vänt mitt stekspett. Jag har ingenting att förebrå honom. Han är en trogen tjänare, som aldrig har stulit det minsta stycke kalkon eller gås. Han var nöjd, då han som lön för sin möda fick slicka stekpannan. Men han börjar bli gammal. Han börjar bli stel i tassarna, han ser ingenting, och han duger icke längre till att vrida på veven. Jacquot, min son, det är på tiden att du intar hans plats. Med eftertanke och med en smula vana kommer du att göra din sak lika bra som han.

Miraut hörde dessa ord och viftade på svansen till tecken att han instämde. Min fader fortsatte:

— Du skall alltså sätta dig på denna pall och vrida på spettet. Under tiden skall du, för att utbilda ditt förstånd, lära dig läsa i din abc-bok, och när du sedan kan läsa alla slags stilar, skall du lära dig utantill någon grammatika eller sedelära eller allra helst gamla och nya testamentets vackra grundsatser. Ty kännedom om Gud och om skillnaden mellan gott och ont är nödvändig även för den som arbetar med sina händer i ett yrke, som i likhet med mitt visserligen har ringa anseende, men som likväl är hederligt, och som var min faders yrke liksom det en dag skall bliva ditt, om Gud vill.

Från och med denna dag satt jag från morgon till kväll i spiselvrån och vände spettet med abc-boken uppslagen på mina knän. En beskedlig kapucinermunk, som kom med sin påse på ryggen och tiggde hos min fader, hjälpte mig att stava. Han gjorde det så mycket hellre som min fader, vilken hade aktning för kunskaper, i lön för hans undervisning gav honom ett gott stycke kalkonstek och ett stort glas vin, så att den lille munken som såg att jag rätt väl kunde bilda stavelser och ord, slutligen medförde en vacker levnadsbeskrivning över den heliga Margareta, i vilken han lärde mig att läsa rent.

En dag, då han som vanligt hade lagt sin påse på disken, satte han sig vid min sida, värmdde sina nakna fötter i härdens aska och lät mig för väl hundra gången läsa:

O jungfru kloka, fina, nätta,
kvinnor i barnsnöd hjälp till rätta,
hav misskund du med oss.

I detta ögonblick inträdde en man, som var tjock till växten men likväl hade en värdig hållning, och som var klädd i kyrkans dräkt, och ropade med kraftig stämma:

— Hallå, värd, servera mig ett gott stycke kött!

Han tycktes trots sina gråa hår vara i sin ålders fulla kraft. Han hade en leende mun och livliga ögon. Hans något tunga kinder och hans tre hakor lägrade sig majestätiskt över en prästkrage, som av sympati hade blivit lika fet som halsen.

Min fader, som var artig, emedan det tillhörde hans yrke, tog av sig mössan och svarade bugande:

— Om ers högvördighet vill värma sig en stund framför elden, skall jag servera honom vad han behagar.

Utan att låta bedja sig vidare, tog abbén plats framför elden bredvid kapucinermunken.

Och då han hörde den gode brodern läsa:

O jungfru kloka, fina, nätta,
kvinnor i barnsnöd hjälp till rätta ...

klappade han i händerna och sade:

— O, vilken sällsynt fågel! Vilken enastående man! En kapucin som kan läsa! Lille broder, vad heter ni?

— Broder Ange, en ovärdig kapucin, svarade min lärare. Min moder, som hörde deras röster från kammaren ovanför, kom nu ned i boden, lockad av sin nyfikenhet.

Abbén hälsade på henne med en artighet, som redan var blandad med förtrolighet, och sade:

— Det är beundransvärt, min fru; broder Ange är kapucin och kan läsa.

— Han kan till och med läsa alla slags stilar, svarade min moder.

Och då hon närmade sig munken, igenkände hon bönen till den heliga Margareta på titelbilden, som föreställde jungfrun och martyren med en vigvattenskvast i handen.

— Denna bön är svår att läsa, tillade hon, emedan orden äro så små och knappast skilda åt. Men då värken kommer, är det lyckligtvis tillräckligt att lägga den som plåster på det ställe, där man har mest ont, och den hjälper då lika bra eller till och med ännu bättre än om man läser den. Jag har provat det när min son Jacquot, som sitter här, föddes.

— Tvivla inte på det, min goda fru, svarade broder Ange; bönen till den heliga Margareta, är ett osvikligt medel i det fall varom ni talar, med det uttryckliga villkoret, att man ger allmosor åt kapucinerna.

Med dessa ord tömde broder Ange sin bägare, som min moder hade fyllt till brädden, tog sin påse på ryggen och gick sin väg i riktning åt *Lilla Bacchus*.

Min fader serverade ett stycke fågel åt abbén, som började sin aftonmåltid efter att först ur fickan ha tagit upp ett stycke bröd, en flaska vin och en kniv, vars skaft av koppar framställde salig konungen¹ som romersk kejsare på en antik kolonn.

Men han hade knappast stuckit det första stycket i munnen, förrän han vände sig till min fader och bad honom om salt, förvånad över att man icke strax hade satt fram saltkaret åt honom.

— Så gjorde alltid de gamle, sade han. De bjödo salt som tecken på gästfrihet. De satte också fram saltkar i templen till gudarnas bord.

Min far bjöd honom salt ur hornet, som hängde på spiseln. Abbén tog så mycket han behövde och sade:

— De gamle betraktade saltet som en nödvändig krydda vid varje måltid och skattade det så högt, att de i bildlig mening kallade de kvickheter, som kryddade deras samtal, för salt.

— Ah, sade min far, hur högt pris de där gamla än satte på saltet, gör saltskatten det likväl ännu dyrare nu för tiden.

Min moder, som hörde på, medan hon stickade på en ullstrumpa, var glad åt att kunna sticka in ett ord.

— Man måste tro att salt är nyttigt, sade hon, eftersom prästen lägger ett saltkorn på barnets tunga, då man håller fram det över dopfunten. Då min Jacquot kände saltet på sin tunga gjorde han en grimas, ty han hade redan förstånd, så liten han var. Jag talar, herr abbé, om min son Jacques, som sitter här.

Abbén betraktade mig och sade:

— Det är redan en stor gosse. Blygsamheten är målad i hans ansikte, och han läser med uppmärksamhet i den heliga Margaretas liv.

— Åh, återtog min moder, han läser också bönen mot kylsår och sankt Huberti bön, som broder Ange har lärt honom, och berättelsen om honom som blev söndersliten av flera djävlar i Faubourg Saint-Marcel, emedan han hade hädat Guds heliga namn.

Min fader betraktade mig med beundran, därefter viskade han i örat på abbén, att jag kunde lära mig allt vad jag ville, tack vare en naturlig och medfödd lätthet.

— I så fall, svarade abbén, borde man låta honom studera. Studier äro mannens ära, en tröst i livet och en läkedom mot allt ont, till och med mot kärleken, som skalden Theokritos försäkrar.

— Fast jag bara är en stekcock, svarade min fader, förstår jag likväl värdet av kunskaper, och jag vill gärna tro att de, som ers nåd säger, äro ett läkemedel mot kärleken. Men jag tror icke, att de kunna bota hungern.

— Måhända utgöra de icke något osvikligt botemedel mot den, svarade abbén; men även den kunna de lindra liksom en ljuv, ehuru ofullkomlig balsam.

Medan han sade detta visade sig Cathérine, spetsknypplerskan, på tröskeln med mössan på örat och fischyn i oordning. Vid hennes åsyn rynkade min moder ögonbrynen och tappade tre maskor i sin stickstrumpa.

— Herr Ménétrier, sade Cathérine till min fader, var snäll och kom och säg ett ord åt vaktkonstaplarna. Om ni inte gör det, sätta de ofelbart broder Ange i häkte. Den gode brodern kom nyss in på *Lilla Bacchus* och drack två eller tre muggar, som han inte betalade, emedan, som han sade,

han inte ville bryta mot den helige Franciscus och hans ordensregler. Men det värsta är, att då han såg mig i bersån, där jag inte var ensam, kom han fram till mig för att lära mig en ny bön. Jag sade honom, att tillfället inte var passande, och då han blev närgången, tog den halte knivsmeden, som tillfälligtvis var i mitt sällskap, och drog honom i skägget mycket hårt. Då rusade broder Ange på knivsmeden, vilken föll omkull och drog med sig bordet och vinstånkorna. Vid det buller, som nu uppstod, kom krögaren till, och då han såg bordet kullslaget, vinet rinnande på marken och broder Ange, vilken höll den ena foten på knivsmedens huvud, svängande en pall, med vilken han slog till alla, som kommo i närheten, började denne elake värdshusvärd svära som en satan och sprang efter vakten. Herr Ménétrier, ni måste utan dröjsmål komma och hjälpa den lille brodern ur vaktkonstaplarnas händer. Det är en helig man, och hans uppförande i denna sak är ursäktligt.

Min fader var i allmänhet böjd för att göra Cathérine till viljes. Men denna gång hade spetsknypplerskans ord icke den verkan, som hon väntade. Han svarade, att han inte kunde finna någon ursäkt för denne kapucin, och att han önskade honom en ordentlig botövning på vatten och bröd i den svartaste fängelsehålan i det kloster, vars värsta rötägg han var.

Han värmde sig vid elden, medan han talade:

— En supig och liderlig rackare, som jag var dag ger gott vin och god mat och som sedan går på krogen för att slå sig i slang med slinkor, vilka kommit därhän, att de hellre sällskapa med en kringvandrande knivsmed och en kapucin än med kvarterets hederliga borgare. Fy, fy!

Vid denna punkt i sitt gräl avbröt han sig tvärt och betraktade förstulet min moder, vilken satt rak och stel

med ryggen mot trappan och förde sina strumpstickor i små torra ryck.

Cathérine blev överraskad av detta dåliga mottagande och sade helt kort:

— Ni vill alltså inte säga ett gott ord åt krögaren och konstaplarna?

— Om ni så vill, skall jag säga åt dem, att de kunna taga med sig knivsmeden också.

— Men knivsmeden är ju god vän med er, sade hon skrattande.

— Mindre med mig än med er, sade min far förargad. En trashank som linkar omkring med sin kramlåda!

— Ja, skrek hon, vad det beträffar, att han haltar, så är det nog sant. Han haltar, han haltar, han haltar!

Och hon gick sin väg gapskrattande.

Min fader vände sig då till abbén, som skrapade ett ben med sin kniv:

— Det är som jag har haft den äran att säga ers nåd: varje lektion i läsning eller skrivning, som denna kapucin ger åt min son, betalar jag med en bägare vin och en god rätt mat, hare, kanin, gås, till och med höns eller kyckling. Det är en fyllbult och en liderlig sälle.

— Utan det ringaste tvivel, svarade abbén.

— Men om han en gång till vågar sätta sin fot på min tröskel, kör jag ut honom med sopkvasten.

— Däri gör ni rätt, sade abbén. Denne kapucin är en åsna, och han lär er son att skria snarare än att tala. Ni skulle göra klokt i att kasta på elden denna levnadsbeskrivning över den heliga Margareta, denna bön för kylsår och denna historia om varulven, med vilka den gudsmannen förgiftade er sons själ. Mot samma pris, för vilket broder Ange gav sina lektioner, skall jag giva mina;

jag skall lära detta barn latin och grekiska och till och med franska, vilket språk Voiture och Balzac ha bragt till sin fulländning. Genom en sällsam och i dubbel mening lycklig slump skall alltså denne lilla Jacques Stekvändare bliva en lärd man och jag själv varje dag ha något att äta.

— Topp, sade min fader. Barbe, sätt fram två bägare! För att en affär skall kunna anses avslutad, måste parterna dricka med varandra till tecken på att de äro överens. Vi skola dricka med varandra här. Jag vill aldrig i mitt liv mer sätta min fot på *Lilla Bacchus*, därtill känner jag för mycken motvilja mot den där knivsmeden och den där munken.

Abbén reste sig, och med händerna mot stolens ryggstöd sade han långsamt och allvarligt:

— Först av allt tackar jag Gud, alltings skapare och uppehållare, för att han styrde mina steg till detta närande hus. Det är han ensam, som leder oss, och vi böra alltid igenkänna hans försyn i våra mänskliga angelägenheter, även om det vore alltför djärvt och någon gång till och med otillständigt att därutinnan följa henne alltför nära i spåren. Ty försynen, som omfattar allt, är också närvarande i en mängd situationer, som helt visst äro sublimes beträffande den andel Gud tar i dem, men oanständiga eller löjliga i vad som rör människornas uppförande, vilket är den enda sida av saken vi kunna se. Därför bör man icke, liksom kapucinerna och de beskedliga kvinnorna, ropa, att man ser Guds finger var gång en katt får stryk. Låtom oss prisa Herren; låt oss bedja honom att upplysa mig i den undervisning jag skall giva detta barn, och låt oss vad det övriga beträffar underordna oss hans heliga vilja utan att söka förstå den i detalj.

Därefter höjde han sin bägare och drack en stor klunk vin.

— Detta vin, sade han, tillför kroppens hushållning en ljuv och hälsosam värme. Det är en dryck, som väl hade förtjänat att besjungas i Teos och Tempeltornet av den bacchantiska sångens furstar, Anakreon och Chaulieu. Jag vill med den fukta min unge lärjunges läppar.

Han satte bägaren under min haka och utropade:

— Må den akademiska flitens bin i harmoniska svärmar komma och sätta sig på denna mun, Jacobus Stekvändares mun, vilken hädanefter är helgad åt muserna.

— Åh, herr abbé, sade min moder, det är mycket sant, att vinet drar bien till sig, i synnerhet om det är ett sött vin. Men ni bör icke önska, att dessa elaka flugor komma och sätta sig på min Jacquots läppar, ty deras sting göra mycket ont. En dag, då jag bet i en persika, kom ett bi och stack mig på tungan, och det gjorde lika ont som om jag hade varit i helvetet. Jag fann ingen lindring förrän broder Ange lade litet jord blandad med spott på min tunga, medan han läste bönen till sankt Como.

Abbén lät henne förstå, att han endast talade om allegoriska bin. Och min fader sade till henne i en förebrående ton:

— Barbe, du är en from och vörtnadsvärd kvinna, men jag har många gånger märkt, att du har en ledsam böjelse för att tanklöst kasta dig in i ett allvarligt samtal som en hund i ett kägelspel.

— Det är möjligt, svarade min moder. Men om du hade följt mina råd bättre, Léonard, skulle det många gånger ha bekommit dig väl. Det kan så vara, att jag inte har reda på alla sorters bin, men jag förstår mig på att sköta mitt hus, och jag vet också, vad som passar sig för en till åren

kommen man, som är familjefader och fanbärare inom sitt skrå.

Min fader kliade sig bakom örat och slog i vin åt abbén, som fortsatte med en suck:

— Kunskapen är för visso icke så hedrad i våra dagar i konungariket Frankrike, som den fordom var hos det romerska folket vid den tid, då vältaligheten förde Eugenius¹ till kejsartronen, och likväl hade detta folk då redan vansläktats från sin ursprungliga dygd. I vårt århundrade finner man icke sällan en förtjänstfull man på en vindsammare utan varken eld eller ljus. *Exemplum ut talpa*. Jag är själv ett exempel.

Och han gav oss nu en skildring av sitt liv, som jag här vill återgiva efter hans egna ord, blott med den skillnaden, att det i hans berättelse fanns ställen, som min späda ålder hindrade mig att förstå och följaktligen även att fästa i mitt minne. Dessa luckor har jag trott mig böra fylla med de förtroenden, som han gjorde mig senare, då han hedrade mig med sin vänskap.

Sådan ni här ser mig, sade han, eller rättare sagt, helt annorlunda än ni här ser mig, ung, smärt, med livliga ögon och svart hår, var jag fordom lärare i den sköna litteraturen vid gymnasiet i Beauvais under herrar Dugué, Guérin, Coffin och Baffier. Jag var nyss prästvigd och ämnade göra mig ett stort namn inom litteraturen. Men en kvinna bragte mina förhoppningar på skam. Hon hette Nicole Pigoreau och innehade boklådan *Den gyllene bibeln* vid torget framför gymnasiet. Jag kom ofta in i butiken och tröttnade aldrig att bläddra i de nya böcker, som kommo från Holland och dessa editioner från Zweibrücken, försedda med noter, ordlistor och lärda kommentarier. Jag var älskvärd, och fru Pigoreau märkte det till min olycka. Hon hade sett bra ut och kunde ännu behaga en man. Hennes ögon talade. Det kom en dag, då Cicero och Titus Livius, Plato och Aristoteles, Thucydides, Polybios och Varro, Aepiktet, Seneca, Boëthius och Cassiodorus, Homeros, Eschylus, Sofokles, Euripides, Plautus och Terentius, Diodoros från Sicilien och Dionysius från Halikarnassus, sankt Johannes Chrysostomos och sankt Basilius, sankt Hieronymus och sankt Augustinus, Erasmus, Saumaise, Turnèbe och Scaliger, sankt Tomas från Aquino, sankt Bonaventura, Bossuet med Ferri i sitt följe Lenain, Godefroy, Mézeray, Mainbourg, Fabricius, fader Lelong och fader Pitou, alla poeter, talare, historieskrivare, kyrkofäder, doktorer, teologer, humanister, kompilatörer — det kom en dag då alla dessa, samlade i butikens hyllor från golv till tak, blevo vittnen till våra kyssar.

»Jag kan icke motstå er», sade hon. »Ni bör icke därför tänka något illa om mig.»

Hon bekände sin kärlek för mig med en häpnadsväckande värme. En gång lät hon mig prova en

prästkragen och ett par spetsmanschetter, och då hon fann, att de klädde mig förträffligt, nödgade hon mig att behålla dem. Jag ville icke taga emot dem. Men då hon blev sårad av min vägran, vilken hon uppfattade som en kränkning mot hennes kärlek, samtyckte jag till att taga emot gåvan för att inte göra henne ledsen.

Min tur hos denna fru räckte till dess att en officer undanträngde mig i hennes ynnest. Jag erfor en våldsam grämselse, och brinnande av begär att hämnas lät jag gymnasiets styresmän förstå, att jag icke mer besökte *Den gyllene bibeln*, emedan man där riskerade att bliva vittne till scener som borde såra blygsamheten hos en ung andlig. Uppriktigt sagt fick jag icke anledning att lyckönska mig till detta knep. Ty när fru Pigoreau fick höra talas om mitt handlingssätt mot henne, lät hon sprida ut, att jag hade stulit en kragen och ett par spetsmanschetter av henne. Hennes falska anklagelse kom till mina förmäns öron; de läto undersöka min koffert och funno där garnityret, vars värde var rätt betydligt. Jag blev bortkörd; och på detta sätt fick jag, liksom fordom Hippolytos och Bellerofon, pröva kvinnans list och elakhet. Utkastad på gatan med mina kläder och mina anteckningar i vältalighet, löpte jag den största fara att omkomma av hunger; då lät jag prästrocken fara och anmälde mig hos en förnäm hugenott, vilken tog mig till sin sekreterare och lät mig efter diktamen skriva smädeskrifter mot religionen.

— Ah, det var mycket illa gjort, herr abbé, sade min fader. En hederlig man bör aldrig befatta sig med dylika avskyvärda saker. Och ehuru jag är en okunnig man och tillhör hantverkarnas stånd, kan jag likväl inte tåla Niklas' ko.¹

— Ni har rätt, min värd, återtog abbén. Detta är också den mörkaste punkten i mitt liv. Jag ångrar det mer än allt annat. Men mannen var kalvinist. Han använde mig blott till att skriva mot luteranerna och socinianerna, vilka han icke kunde tåla, och jag kan försäkra er att han tvingade mig att hantera dessa kättare mycket värre än man gjorde vid Sorbonne.

— *Amen*, sade min fader. Lammen beta i frid, medan vargarna sönderslita varandra inbördes.

Abbén fortsatte sin berättelse:

— För övrigt, sade han, stannade jag icke länge hos denne herre, som gjorde mera affär av Ulrich von Huttens brev än av Demosthenes' tal och hos vilken man bara drack vatten. Jag försökte mig därefter på åtskilliga yrken utan att lyckas med något. Jag var efter vartannat ambulatorisk bokhandlare, komediant, munk, lakej. Därefter anlade jag på nytt prästkragen och blev sekreterare hos biskopen av Séez, hos vilken jag satte upp en katalog över den dyrbara samling av manuskript, som fanns i hans bibliotek. Denna katalog utgör två volymer in folio, vilka han placerade på en hylla, inbundna i rött marokäng med hans vapen på pärmen och förgylld snitt.

Det hade endast berott på mig själv att gråna i fredliga studier hos herr biskopen. Men jag älskade kammarjungfrun hos militärguvernörens fru. Ni bör icke döma mig alltför hårt därför. Hon var en fetlagd, frisk och livlig brunett; själve sankt Pacomius skulle ha älskat henne. En dag tog hon skjuts till Paris för att söka sin lycka. Jag följde med. Men jag lyckades icke på långt när så bra som hon. Jag trädde genom hennes rekommendation i tjänst hos madame de Saint-Ernest, dansös vid operan, vilken, så snart hon fått kännedom om mina talanger, gav mig i

uppdrag att efter sina anvisningar författa en paskill mot m :lle Davilliers, över vars uppförande hon hade anledning att beklaga sig. Jag var en rätt god sekreterare och gjorde mig väl förtjänt av de femtio écus¹ hon hade lovat mig i honorar. Boken trycktes i Amsterdam hos Marcus Mikael Rey, med en allegorisk titelvignett, och m :lle Davilliers mottog det första exemplaret i det ögonblick då hon gjorde sin entré på scenen för att sjunga Armidas stora aria. Vreden gjorde hennes röst sträv och darrande. Hon sjöng falskt och blev utvisslad. Då hennes solo var slut, sprang hon i puder och styvkjortel till intendenten för hovspektaklen, som icke kunde neka henne något. Upplöst i tårar störtade hon till hans fötter och ropade på hämnd.

Man fick snart veta, att slaget kom från m :me de Saint-Ernest. Då man tog henne i förhör, pressade henne, hotade henne, rörde hon mig, och jag blev insatt i Bastiljen, där jag stannade i fyra år. Jag fann där en viss tröst i att läsa Boëthius och Cassiodorus.

Sedan dess har jag hållit ett offentligt skrivarestånd vid De heliga oskyldigas kyrkogård och för kärlekssjuka tjänsteflickors räkning använt en penna, som hellre borde skildra Roms ryktbara män och kommentera kyrkofädernas skrifter. Jag förtjänar två liards² på ett kärleksbrev, och det är ett yrke av vilket jag mera dör än lever. Men jag glömmer icke att Epiktet var slav och att Pyrrho arbetade i en trädgård.

Nyss har jag genom en lycklig slump förtjänat en écu på ett anonymt brev. Jag hade icke ätit på två dagar. Jag satte mig också strax i rörelse efter en traktör. Jag såg från gatan er upplysta skylt och elden i er härd, som muntert flammade bakom rutan. Då jag kom över tröskeln kände jag

en retande doft. Jag steg in. Och nu, min käre värd, känner ni mitt liv.

— Jag ser, att det är en hederlig mans liv, svarade min fader, och med undantag av Niklas' ko kan jag inte finna att ni begått något som behöver önskas ogjort. Er hand! Vi äro vänner. Vad heter ni!

— Jérôme Coignard, teologie doktor, filosofie licentiat.

Isanning underbart är det sätt på vilket orsak och verkan kedjas samman i alla mänskliga angelägenheter. Herr Jérôme Coignard hade verkligen rätt, då han sade: Man kan icke betrakta denna sällsamma följd av stötar och återstudsningar, i vilken våra öden korsar varandra, utan att tvingas till det erkännandet, att Gud i sin fullkomlighet varken saknar kvickhet, fantasi eller styrka i det komiska; att han tvärtom är en mästare i farsen som i allt annat, och att han efter att ha inspirerat Moses, David och profeterna helt visst också, om han värdigades inspirera herr Le Sage och marknadernas gycklarpoeter, för dem skulle diktera de mest underhållande harlekingskämt. Orsaken till att jag fick lära mig latin var sålunda den, att broder Ange blev tagen av vakten och satt i häkte i sitt kloster som skyldig till att ha misshandlat en knivsmed i bersån till *Lilla Bacchus*. Herr Jérôme Coignard höll sitt löfte. Han gav mig lektioner, och då han såg att jag var läraktig och hade ett gott huvud, fann han ett nöje i att lära mig förstå de gamles litteratur. Inom få år gjorde han mig till en rätt god latinare.

Jag ägnar hans minne en tacksamhet som skall upphöra först med min död. Man bör förstå den förbindelse i vilken jag står till honom, då jag säger, att han icke lämnade något tillfälle obegagnat att söka utbilda mitt hjärta och min själ på samma gång som mitt förstånd. Han citerade för mig Epiktets *Maximer* samt Basili *Samtal om religionen* och *Filosofiens tröst* av Boëthius. Genom sköna citat förklarade han för mig stoikernas filosofi; men då han lät den framstå i all sin höghet, var det endast för att i nästa ögonblick böja den i stoftet inför den kristna filosofien. Han var en subtil teolog och en god kristen. Hans tro vilade hel och stark på spillrorna av hans käraste illusioner och hans rättmätigaste förhoppningar. Hans svagheter, hans

förvillelser och hans fel, vilka han varken sökte dölja eller försköna, hade icke kommit hans förtroende till Guds godhet att vackla. Och för att känna honom i grunden måste man veta, att han tänkte på sin eviga salighet även vid de tillfällen, då han skenbart tycktes bekymra sig minst därom. Han inplantade hos mig på en gång upplysta och fromma grundsatser. Han bemödade sig även om att lära mig älska dygden och sökte göra mig förtrogen med den genom exempel, hämtade ur Zenos liv.

För att lära mig förstå lastens faror hämtade han sina exempel ur den källa som var honom närmast, i det han anförtrodde mig, att hans alltför stora kärlek till kvinnor och vin hade berövat honom äran att i lång kappa och fyrkantig mössa bestiga en professors kateder.

Med dessa sällsynta förtjänster förenade han ihärdighet och flit, och han gav sina lektioner med en regelbundenhet som man icke skulle hava väntat av en man, vilken som han var underkastad ett hemlöst livs alla skiftande nycker och vars oroliga tillvaro snarare var en äventyrares än en lärd mans. Detta nit härrörde från hans välvilja för mig och till en del också från den förkärlek han hyste för den kära Rue Saint-Jacques, på vilken han fann tillfredsställelse både för sin kropps och för sin själs begär. Efter att ha givit mig en utmärkt lektion, medan han samtidigt inmundigade en kraftig måltid, gjorde han en tur till *Lilla Bacchus* och till bokhandeln *Den heliga Katarinas bild*, och sålunda hade han på denna lilla fläck av jorden, som var hans paradys, på en gång god mat, kyligt vin och böcker.

Han var en ständig gäst hos herr Blaizot, bokhandlaren, som mottog honom artigt, ehuru han bläddrade i alla böcker utan att köpa någon. Och det var en underbar syn att se min gode lärare djupt inne i butiken med näsan i

någon liten bok, som nyss var kommen från Holland, då och då lyfta på huvudet för att allt efter omständigheterna med samma omfattande lärdom och samma munterhet diskutera, den ena gången de planer på en universalmonarki som man tillskrev salig konungen, den andra gången en finansmans galanta äventyr med en teaterdam. Herr Blaizot tröttnade icke att lyssna till honom. Denne herr Blaizot var en liten torr gubbe med vårdat yttre, klädd i loppfärgad syrtut med byxor av samma färg och grå ullstrumpor. Jag hyste stor beundran för honom, och jag kunde icke tänka mig någon skönare lott i världen än att liksom han sälja böcker innanför *Den heliga Katarinas bild*.

Ett minne bidrog i synnerhet att för mig ställa herr Blaizots butik i en dager av mystiskt behag. Det var där jag för första gången, medan jag ännu var barn, såg bilden av en naken kvinna. Jag ser henne för mig ännu. Det var en Eva i en bibel med träsnitt. Hon hade en stor mage och något för korta ben, och hon stod och talade med Ormen i ett holländskt landskap. Ägaren av detta träsnitt ingav mig en vörndnad, som sedermera fick ytterligare näring, då jag tack vare herr Coignard började fatta smak för böcker.

Vid sexton år kunde jag rätt mycket latin och något grekiska. Min gode lärare sade till min fader:

— Tycker ni inte, min käre värd, att det är föga passande att låta en ung studerande, som läser Cicero, gå omkring klädd som en kökspojke?

— Det har jag inte tänkt på, svarade min fader.

— Det är verkligen sant, sade min moder, vi borde giva vår son en jacka av randigt halvlinne. Han har ett behagligt utseende och ett gott sätt, och han har fått en god undervisning. Han kommer att göra sina kläder ära.

Min fader blev tankfull ett ögonblick, därefter frågade han om det passade för en stekkokk att bära en jacka av randigt halvlinne. Men abbé Coignard föreställde honom, att musernas fosterson aldrig kunde bliva stekkokk, och att den tid icke skulle vara alltför avlägsen, då jag kunde anlägga prästkragen.

Min fader suckade vid tanken på att jag icke skulle bliva hans efterträdare som fanbärare i de parisiska stekkokkarnas skrå. Och min moder strålade upp vid föreställningen om sin son som en kyrkans man.

Den första verkan jag erfor av min nya jacka av randigt halvlinne var ett ökat självförtroende, så att jag fick mod att skaffa mig en fullständigare kännedom om kvinnorna än den jag hade från herr Blaizots Eva. I och för detta ändamål tänkte jag närmast på lirspelerskan Jeannette och spetsknypplerskan Cathérine, som jag tjugu gånger om dagen såg gå förbi stekboden, varvid hon, då det regnade, visade en fint formad vrist och en liten fot, vars tåspets hoppade från den ena gatstenen till den andra. Jeannette var icke så vacker som Cathérine. Hon var icke heller så ung och höll sig icke så väl klädd. Hon var från Savoyen och hade huvudet ombundet med en rutig duk som dolde hennes hår. Men hon hade den förtjänsten att hon icke gjorde några omständigheter och att hon förstod vad man ville henne utan att man behövde säga det. Denna egenskap var synnerligen gynnsam för min skygga natur. En afton i portvalvet till Saint-Benoît-le-Bétourné, där det finnes bänkar av sten utmed väggarna, lärde hon mig det som jag ännu icke kunde och som hon kunde sedan lång tid tillbaka. Men jag var henne icke så tacksam därför som jag hade bort, och jag drömde blott om att på andra föremål, vackrare än hon, tillämpa de kunskaper hon bibringat mig.